

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2017

Pikettyho kapitál a čo si o ňom myslia iní ekonómovia

V mojej eseji by som sa rada zamerala na podstatu knihy Kapitál v 21. storočí a na to, čo si o nej myslia iní ekonómovia. Predovšetkým by som chcela zvýrazniť kritické názory ekonómov a doplniť ich vlastným názorom. Ako vieme podľa kritikov je dielo plné chýb, no u ekonómov si získalo obdiv. Darmo – 15 ročná pilná práca Pikettyho rozhodne nevyšla na zmar.

Predovšetkým musím poznamenať, že napriek tomu, že Piketty zbieral a analyzoval dáta o majetkovej nerovnosti, kým napísal dielo Kapitál. To čo napísal je jeho subjektívny názor, síce podložený jeho poznatkami a skúsenosťami, ale môže sa značne líšiť od názoru iných ekonómov. K tomu by som mala silný odpor k negatívnym postojom k jeho knihe. Viem, že iní ekonómovia môžu mať silné slovo a dobré názory, ale on sa problematike kapitálu, miezd a majetku venoval dlhé roky aktívnou cestou, zbieral štatistické údaje a ostatným stačilo pár sekúnd aby mu ju skritizovali. Navyše mimo toho, že napísal toto veľdielo, učí na univerzite takže nepochybujem o tom, že číta a vzdeláva sa v ekonómii.

Začnem popisovaním Pikettyho knihy a jeho názorov a až potom prejdem k názorom a kritike iných ekonómov.

V Pikettyho Kapitáli ide vo veľkej miere o zhrnutie štatistických údajov vývoju nerovnosti vo svete v tých najrozvinutejších ekonomikách ako napríklad tá americká. Zamieriava sa na obdobie od 18. storočia, a zmeny vo vzťahu medzi mzdou a majetkom. Páči sa mi, že sa snaží udať akýsi smer a riešenie k neodvratne blížiacej sa situácii, ktorá nepoteší nikoho až nastane.

Vývoj nerovnosti vypadal zhruba tak, že pred druhou sv. vojnou bola extrémna nerovnosť, ale vojny priniesli vyššie zdaňovanie, infláciu a deštrukciu kapitálu, čo sa postaralo o výrazné zníženie nerovnosti. V medzivojnovom období vznikla stredná trieda s existenciou úspor na rozdiel od nižšej triedy. Ako iste všetci vieme Amerika bola nestrannou vo vojnách a teda u nich toto zníženie nerovnosti ako dôsledok vojen nebolo. Naopak ešte pred 18. storočím a aj počas 18. storočia bolo veľmi populárne v Amerike dovážanie čiernych otrokov z Afriky. Pochopiteľne najnižšou platovou kategóriou tak boli tí, čo otrokov nemali, chudobní, alebo rodiny s veľkým počtom detí. Naopak otrokári boli v tej najvyššej triede. Všeobecne však sa v Amerike vždy zarábalo viac ako v ostatnom svete. Veď už naši predkovia chodili na zárobky do USA. Napríklad môj prastrýko odišiel do Ameriky a posielal domov remitencie. Neskôr však zomrel a nik nevedel ani kedy ani kde. Len prestal písať domov listy a posielat' peniaze. To ale bolo bežnou realitou v tej dobe. Nezadaní členovia rodiny (najmä muži) odchádzali, aby znížili chudobu a zvýšili objem finančného kapitálu v rodine.

Piketty hovorí, že podľa neho sa ďalší vývoj vzťahu medzi mzdami a majetkom bude uberať k negatívnemu stavu. Kvôli zákonom kapitalizmu – pomer kapitálu k HDP závisí od výnosu z kapitálu a pomeru majetku k príjmom – čiže čím väčší je pomer majetku k mzdám a čím vyšší je výnos z kapitálu, tým viac kapitálu sa akumuluje v rukách bohatých. To je značným problémom dneška. Vyššie postavení, podnikatelia, politici a iní zarábajú niekoľko násobne väčšie sumy ako ostatná časť obyvateľstva. Ešte je typické, že hrabú, hrabú kým sa dá a tak sa pomery medzi triedami zväčšujú. Ako dôsledok sú obrovské rozdiely už len medzi najbohatšími prvými dvoma až troma percentami a desiatimi percentami. Ďalej pomer majetku k príjmom je podielom miery úspor a rastu ekonomiky – čím menej sporíme a čím menší je rast ekonomiky, tým viac narastá pomer majetku k príjmom. Takže v rukách bohatých je viac kapitálu. Piketty očakáva do konca tohto storočia pokles rastu HDP na hlavu na úroveň jedného až 1,5 percenta.

Rozdiel medzi bohatými a chudobnými je podľa Pikettyho najhoršia od čias z pred prvej svetovej vojny. A to ako aj v Európe, tak aj v USA. Napríklad v Spojených štátoch začala nerovnosť výrazne rásť v 70. rokoch 20. storočia. Ako uviedol Bloomberg - najvyšší manažéri začali mať enormne vysoké mzdy a to len zväčšovalo nerovnosť. Ešte v rokoch 1910-1920 poberalo 10% najbohatších amerických domácností takmer polovicu národného dôchodku z vykonávania svojej profesie a z kapitálu, v priebehu 50 rokov percentuálny podiel klesol na 30-35% národného dôchodku a v rokoch 2000-2010 podiel znova vystúpil a desať percent najbohatších poberá znova okolo 45-50% národného dôchodku. Takže sa to vrátilo naspäť na pomer ako pred prvou svetovou vojnou. Ľudia sú až príliš nepoučiteľní. Ved' keď dostaneme čo chceme, prestaneme sa kontrolovať a unikne nám to. Tak to chodí a táto nepozornosť je častým problémom v ekonomike.

Relatívny príjem najbohatších 10% v USA neúprosne rástol. Nerovnosť vzrástla počas veľkých období hospodárskej bubliny a potom klesla. Tieto dva vrcholy sa odohrali v rokoch 1929 a 2008. Veľké hospodárske bubliny spôsobili Americké Federálne Rezervy a ďalšie centrálné banky, pretože vytvárali príliš veľa nových peňazí a dlhov. Banky totiž emitovali priveľa nových pôžičiek za vidinou zisku, no reálne toľko peňazí nemali. Tak kapitalistický trh explodoval. Bohatí ľudia využívali všetky nové peniaze ako aj na Wall Street, tak aj prostredníctvom spojenia v Washingtonskej vláde. Myslím, že ale keď sa na to ale pozrieme pozitívne, tak čím viac emitovali peňazí, tým viac dávali možnosť ľuďom investovať vyššie čiastky. Každopádne to malo zlý dopad - veľa baniek bolo po zrútení sa finančného systému na štátnych dotáciách a v tom horšom prípade museli tak povediac 'zavŕiť krám'.

Piketty považuje za príčinu nerovností prudký nárast platov najvyššej skupiny napríklad manažérov veľkých národných firiem a súčasne s poklesom zdaňovania vysokých príjmov. Podľa Bloombergu, keby tento trend pokračoval, by v Amerike horná vrstva poberala 60% národného dôchodku a pre spodnú vrstvu by z pôvodných 25% zostalo len 15% národného dôchodku.

Od sedemdesiatych rokov 20. storočia až do prvej svetovej vojny bol v krajinách ako Veľká Británia, Francúzsko a Nemecko, objem súkromného majetku 6-7 krát vyšší ako ročný objem národného dôchodku. Ekonomiky rástli, ale keď nastali vojny tak veľa finančných prostriedkov smerovalo na zbrane, ozbrojenie a vojenské výdavky. V medzivojnovom období bol len dva až tri krát vyšší a od druhej svetovej vojny opäť začal narastať na päť až šesťnásobok ročného objemu národného dôchodku. Tento nárast podľa Pikettyho spôsobilo viac faktorov. Nástup neoliberalnej politiky v období 70.-80. rokov 20. storočia zameriavajúca sa na nízke a rovné dane. Myslím, že nízke dane motivujú ľudí viac investovať, pretože to má na nich psychologický účinok. Rovnako tak rovná daň – čiže daň rovnaká pre všetkých bez ohľadu na príjem jednotlivca. Oba typy daní majú dopad na ľudí taký, že si myslia, že všetko stojí menej. Rovné dane evokujú pocit, že bohatí platia viac ako chudobní a teda bohatí sa stávajú menej bohatými. Je to samozrejme len pocit. Ako napísal Independent taktiež rozpad Sovietskeho zväzu a tiež rozvoj finančnej globalizácie a deregulácie na začiatku 90. rokov 20. storočia sú faktory, ktoré ovplyvnili nárast objemu národného dôchodku. Tieto faktory umožnili kapitálu dosiahnuť nepoznané prosperity.

Pikettyho záver k dnešnej situácii na strane 525 hovorí: „Na začiatku 21. století dosahujú niektoré typy majetkové nerovnosti, o nichž jsme byli přesvědčeni, že patří minulosti, znovu historicky rekordní úrovně a někdy ji dokonce i překonávají“.

Čo sa týka daní, až do prvej svetovej vojny daň z príjmu vo väčšine štátov neexistovala. V období rokov 1900-1910 boli povinné odvody v bohatých štátoch menej ako 10% národného dôchodku. Školstvo a zdravotníctvo predstavovali iba 1-2% národného dôchodku. V bohatších štátoch narástol pomer daní a verejných odvodov v priebehu päťdesiatych rokov na trojnásobok až päťnásobok a od osemdesiatych rokov 20. storočia sa tento podiel stabilizoval. Napríklad vo Švédsku boli povinné odvody v rokoch 2000-2010 okolo 55% národného dôchodku. Keď sa zameriame na zaistenie základných funkcií štátu tak rovnako ako v rokoch 1900-1910 tak aj v rokoch 2000-2010 stále stačí necelá desatina národného dôchodku. Myslím, že nám je všetkým jasné, že toto postúpenie je dôsledkom rastúcich

ekonomík. Náklady na školstvo a zdravotníctvo nestúpajú takým tempom ako národný dôchodok.

Problémom dneška je to, že môže byť potlačená ideológia demokracie v spoločnosti, ktorá je dnes vo väčšine sveta. Je síce pravda, že sú štáty kde prevláda diktatúra ako napríklad Severná Kórea. Podľa Pikettyho sa už v minulosti podarilo politickými zásahmi potlačiť nebezpečné nerovnosti a túto možnosť môžu štáty použiť znova. V knihe píše, že je ťažké dosiahnuť to, aby boli všade po svete rovnaké daňové triedy. Na to by bolo treba vysokú úroveň medzinárodných vzťahov. Ale samozrejme môže to byť smerodajné pri ďalšom vývoji a politických rozhodnutiach. Myslím, že je to jeden z dôležitých bodov, ktoré by mali byť medzinárodnou spoluprácou medzi štátmi.

Žiaľ dielo sa stretá len s pasívnym nadšením. Piketty napríklad do štatistík nezahrnul kapitál, ktorý je držaný v neformálnom sektore. 90% populácie totiž žije v rozvojových krajinách a bývalých sovietskych štátoch, v ktorých obyvatelia vyrábajú a držia svoj kapitál v neformálnom sektore. Čiže sa to do oficiálnych štatistík nedostane. Podľa mňa je nemožné zozbierať údaje zo všetkých krajín. Možno pravidlá sú iné pre rozvinuté a iné pre rozvojové ekonomiky, ale Piketty sa predsa zameriaval v knihe na vyspelejšie ekonomiky. Tým pádom odhliadnuc od toho, že konečný verdikt, ktorý vydedukoval zo svojich štatistických údajov, nemusí platiť pre každú krajinu. Neznamená to však to, že kritika iných ekonómov je adekvátne, keďže Piketty sa tomu venoval tejto problematike dlho a títo ekonómovia povedia názor len aby bolo.

Podľa Independentu v štúdiách sa ukázalo, že násilie sa sústreďuje tam, kde hrá kapitál skrytú úlohu, ktorú Eurocentrická analýza neregistruje. Napríklad egyptská revolúcia na námestí v Kaire v roku 2011. Podľa ich štúdie takmer polovica ročného príjmu pracujúcich bol kapitál. Okolo 22,5 miliónov pracovníkov Egypta získalo mzdu vo výške 20 miliárd dolárov a ešte aj dodatočných 18 miliárd dolárov za to, že mali nezaznamenaný kapitál, čiže ako výnosy z nezaznamenaného kapitálu. Štúdia prišla na to, že egyptskí robotníci vlastnili približne 360 miliárd dolárov len v nehnuteľnostiach. Piketty sa mýli v prípade Mohameda Bouazizihho, ktorého Eurocentrická štatistika mala uvedeného ako bez zamestnania. Mohli by sme ho skôr označiť za nezamestnaného pracujúceho, keďže bol podnikateľom už od 12 rokov. Len si našiel cestu ako získať viac kapitálu. Účel svätých prostriedky. Mnohé prípady sú aj na Slovensku. Napríklad sa riešili kauzy, že ľudia pracovali na dohodu a súčasne boli registrované na úrade práce ako nezamestnaní. Čiže poberali príspevok a aj mali peniaze z roboty na dohodu.

Piketty navrhuje zaviesť ročnú progresívnu daň vyberanú z kapitálu na individuálnej úrovni – oslobodenie od tejto dane majetky nižšie než milión eur, majetok od jedného do piatich miliónov zdaníť jedným percentom, majetok nad päť miliónov zdaníť dvoma percentami a majetok nad päť miliónov zdaníť piatimi až desiatimi percentami. Toto by zabránilo nekonečnému narastaniu podielu najvyšších majetkov na svetovom majetku. Bez progresívnej dane sa vrátíme k nezrovnalostiam v 19. storočí. Podľa mňa je to pochopiteľné. Predsa ak chceme znížiť nezrovnalosti musíme zobrať viac bohatším a menej chudobnejším.

Piketty v knihe taktiež kritizuje nedostatok transparentnosti už od európskej krízy v roku 2008. Podľa neho by sa mal viesť akýsi finančný kataster, ktorý by bol všeobecným finančným dokumentom. Problém by ale nadišiel pri zaznamenávaní “fiktívneho kapitálu” bánk. Bolo by to zbytočné. Európske hospodárstvo rastie pomaly kvôli nedôvere voči finančným inštitúciám. Jednoduchým riešením tohto je verejné zaznamenanie stavu majetku. Ten, kto by si zaznamenal menej, by o zbytok prišiel.

Podľa názorov odborníkov sú mnohé údaje skreslené a neúplné. Piketty sám pripustil, že niektoré informácie bude treba zmeniť. Dodal však, že by bol veľmi prekvapený, keby zmena dát nejako ovplyvnila základné závery dlhodobého vývoja rozdelenia bohatstva.

Nositeľ Nobelovej ceny Paul Krugman z Princetonskej univerzity povedal, že to bude najdôležitejšia ekonomická kniha roka. Samozrejme, keď žiadna iná novodobá populárna kniha sa problematike kapitálu nevenuje. Bolo mu vytknuté napríklad, že podcenil príjmy chudobnejšej časti spoločnosti, pretože do nich nezapočítal sociálne transfery, ktoré predstavujú nezanedbateľné čiastky vylepšujúce životnú úroveň chudobnejších. Keď to ale nezarátal, asi im logicky neprikladal vážnosť. Je to koniec koncov jeho dielo a to čo mal v pláne a chcel tam obsiahnuť si môžeme prečítať na stránkach knihy Kapitál. Kniha si tiež ale získala vysokú popularitu a stala sa bibliou západného a hlavne amerického ľavicového zriadenia na čele s vládou bývalého prezidenta Baracka Obamu. Myslím, že to hovorí samo za seba. Barack Obama bol obľúbený a veľmi dobrý prezident a jeho názory mali hlavu a päťu. Jeho počínanie malo cieľ a jeho rozhodnutia boli k veci. Piketty podporuje rozprávanie ľavicového zriadenia, že vláda je liek na nerovnosť, aj keď v skutočnosti je to naopak – je príčinou narastajúcej nerovnosti. Taktiež sa im páči idea vysokých daní aj dane z majetku. Veď čím vyššie dane, tým plnšia štátna pokladnica. Financial Times tvrdí, že Pikettyho Kapitál obsahuje chyby a účelovo vybrané dáta. Piketty však zverejnil svoje dáta, aby ich

mohli iní skontrolovať a vplyvné publikácie a výskumné tímy ho podporili. Následne po Financial Times napísal: „Analýza, ako sa zdá, nepodporuje mnohé tvrdenia denníku Financial Times, ani záver, že argumentácia knihy je chybná.“ Celé mi to príde ako také mediálne hýbanie názormi a ostrá kritika cielená na zníženie vysokej popularity tejto knihy. Už len to, že väčšina ekonómov názory Pikettyho potvrdila, ale naopak denníky a mesačníky sa uchylujú skôr ku kritike, evokuje u mňa pocit, že niečo nie je v poriadku. Zrejme názor novinára, ktorý do toho možno až tak odborne nevidí, ako ekonóm, ktorý sa tomu aktívne venuje je na diametrálne odlišnej báze.

Ekonóm Gary Burtless uviedol na adresu Pikettyho knihy: „Väčšina expertov na meranie príjmov dobre vie o nedostatkoch štandardných merítok, a je tak prekvapivé, ako málo z týchto znalostí preniklo do verejnej diskusie o nerovnosti“ a ďalej „Nebráť ohľad na dopad transferov a progresívneho zdanenia na distribúciu príjmov a prosperity domácností znamená ignorovať najnákladnejší úsilie Ameriky o zmenšení rozdielov medzi bohatými, strednou triedou a chudobnými“. Pikettyho závery vyvracia aj Harvardský profesor Martin Feldstein. Podľa neho Piketty a aj ďalší môžu hovoriť o prudkom náraste nerovnosti v USA v 80. rokoch len vďaka tomu, že ignorujú dramatické zmeny v daňovom systéme, ktoré v 80. rokoch boli. Tie zvýšili príjmy bohatých jednotlivcov len v daňových priznaniach, ale nie príjmy skutočné. Tiež hovorí o tom, že Pikettyho základná téza je správna – súhlasí s tým, že tempo návratnosti kapitálu predstihuje tempo ekonomického rastu. Myslím, že tempo návratnosti kapitálu sa neustále zvyšuje a preto máme aj kolobeh ako z peňazí urobiť viac peňazí stále rýchlejšie. Kapitál si obľúbil aj miliardár Bill Gates. Aj napriek tomu, že ho nadchla, však odmietol politické návrhy, ktoré sú v jej závere. Mám na mysli veľké zdanenie bohatých alebo celosvetovú daň z kapitálu ako sám uvádza. Týždenník New Yorker napísal „Je to kniha, ktorú si nemôže dovoliť ignorovať nikto, kto sa zaoberá týmto základným problémom súčasnosti.“ Odhliadnuc od kritiky, Pikettyho poznatky sú dnes plne integrované v programoch ľavicových strán v Európe. Lord Turner, bývalý predseda britskej Financial Services Authority, označil knihu Kapitál od Pikettyho za „pozoruhodné dielo“.

Človek by mohol nadobudnúť dojem, že Pikettyho Kapitál v 21. storočí je pokračovanie klasického diela Karla Marxa 1867 Kapitál. Piketty ale marxizmus odmieta, čo vedie k nepresnostiam a nedorozumeniam. Obaja písali o nerovnostiach, ku ktorým kapitalizmus vedie. Marx ale niektoré veci chápe lepšie. Pointa v rozdávaní majetku je tá, že moc držia práve tí bohatí a zamestnanci sú držaní na krátko. Takže o kapitáli rozhodujú práve tí bohatí. Človek je predsa od prírody sebecký a v tomto prípade sa rozhodne neodchýli od priemeru.

Slovo „kapitál“ obaja chápu inak. Pre Marxa to bol skôr proces alebo pohyb, v ktorom sa časť majetku investuje, aby priniesla ďalšie peniaze. Pre Pikettyho je len súpis bohatstva ľudstva a vlád. Piketty ale výrazne poukazuje na problém dnešnej spoločnosti – obrovský extrémny rozdiel hladujúcich a veľmi majetných. Myslím, že z mojej eseje je dostatočne cítiť, že s niektorými jeho názormi súhlasím, no zároveň sa prikláňam v niečom k tej druhej strane.

Piketty sa rozhodol neprevziať najvyššie francúzske ocenenie Légion d'Honneur z rúk Francoisa Hollanda. Na adresu Elyzejského paláca povedal, že by bolo lepšie, keby sa vláda sústredila na obnovenie rastu v Európe a vo Francúzsku. V skutočnosti pochyby a negatívna reklama len posilnila záujem o Pikettyho knihu. Čo bola podľa mňa nechcená externalita a teda negatívna externalita pre médiá, no pozitívna pre Pikettyho. Declan Gaffney z Inštitútu pre výskum verejnej politiky napísal: „Nie je pochyb, že rámec Pikettyho argumentácie sa bude v svetle nových dôkazov a teórie časom modifikovať, ale zdá sa pravdepodobné, že uhlom pohľadu jeho knihy budeme pozeráť na koncentráciu kapitálu a na širšie aspekty hospodárskych a sociálnych zmien ešte veľmi dlho.“

Kniha sa už predáva v 20 jazykoch a ďalších 37 jazykových znení sa ešte chystá. Server Slate napísal o knihe „Nie každému zmenil Thomas Piketty názor, ale zmenil pravidlá debaty“. Úprimne, keby som ja písala knihu 15 rokov, bola odborníčkou na kapitalizmus či problematiku kapitálu a o mojej knihe by hovoril, kritizoval, pozitívne hodnotil či aspoň prinajmenšom vlastnil celý svet, nenechala by som si rozprávať do biznisu a jedine by som ju každému kto ju nečítal odporučila prečítať od A po Z. Pochybujem, že ju médiá preštudovali celú. Mali len akúsi povinnosť dať stanovisko k novému veľdielu, keďže uzrelo svetlo sveta.

Ja osobne si myslím, že Piketty odvedol kus dobrej práce a úprimne, ak zbieral dáta 15 rokov, tak určite nenapísal bláboly. Mne sa kniha páčila. Vytkla by som ale napríklad to, že zrovnáva dobu pred prvou svetovou vojnou a dnešok. Príde mi to nie na mieste porovnávať a prirovnávať tieto dve doby. V prvom rade sám Piketty určite vie aký enormný rozdiel v týchto dobách bol. Či už keď sa pozrieme na medzinárodné ekonomické trendy, otvorenosť ekonomík či medzinárodnú spoluprácu vo svete. Myslím si, že vtedy bola ekonomická situácia iná, rozvíjala sa iným tempom ako dnes. Ba aj ľudia boli rozhodne iní. Myslím si, že má pravdu v tom, že ak sa nepodnikne nejaké politické gesto, tak majetkové rozdiely medzi triedami sa budú prehlbovať a bude obrovský rozdiel už len medzi prvým percentom a od prvého do piatich percent najbohatších ľudí na svete.

Použitá literatúra

<https://blisty.cz/art/73341-ohrozi-kritika-z-i-financial-times-i-nobelovu-cenu-pro-pikettyho.html>

http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-svet/c1-62079960-francouzsky-ekonom-krisi-karla-marxe?utm_source=mediafed&utm_medium=rss&utm_campaign=mediafed

<https://dennikn.sk/11201/piketty-si-kruto-kopol-hollanda-preco-je-najvacsia-ekonomicka-rockstar/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Piketty

<http://www.epshark.cz/clanky/201405/c201405c01.php>

<https://www.etrend.sk/ekonomika/bestseller-amazonu-francuzsky-ekonom-ktory-ozivil-marxa.html>

<http://www.independent.co.uk/news/business/comment/why-thomas-piketty-is-wrong-about-capital-in-the-21st-century-10251801.html>

<https://komentare.sme.sk/c/7895069/pikettyho-kapital-v-21-storoci-vyvolal-burlivu-diskusiu.html>

<https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/358521-thomas-piketty-kapital-v-21-storoci/>

<https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/360480-recenzia-nova-biblia-pre-laviciarov/>

<https://mises.org/library/thomas-piketty-inequality-and-capital>

www.noveslovo.sk/c/Seminar_ku_knihe_Thomasa_Pikettyho

http://www.noveslovo.sk/c/Thomas_Piketty_Kapital_v_21_storoci_slovenske_vydanie

<https://www.patria.cz/zpravodajstvi/2617998/odstrante-majetkove-nerovnosti-krize-pak-mozna-nebudou-radi-expert.html>

<https://zurnal.pravda.sk/fenomen/clanok/316180-francuzsky-ekonom-piketty-budi-ameriku-zo-sna/>

PIKETTY, T. 2015. Kapitál v 21. storočí. Bratislava: Ikar, 2015. 752 s. ISBN 9788055142487